

(голов. ред.) та ін. – Львів : Видавництво БФ «Медицина і право», 2020. 249 с. С. 154)

4. Іванішук А.А. Адміністративно-правове забезпечення судової влади в Україні.
5. Жуган Р. Дисциплінарна відповідальність суддів // Актуальні проблеми держави і права С. 301 [tp://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/apdp_2011_57_44.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/apdp_2011_57_44.pdf)

СУТЬ ТЕРМІНУ «ЕКСПЛУАТАЦІЯ» У КОНТЕКСТІ СТ. 150 КК УКРАЇНИ

Марисюк К. Б.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права і процесу
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

Все більш розповсюдженим в Україні, та власне кажучи, й у всьому світі, є експлуатація дітей, що проявляється у різноманітних формах.

Для того, щоб окреслити важливість цієї проблеми в нашому суспільстві, необхідно визначити, що ж розуміється під поняттям «експлуатація» у контексті ст. 150 КК України.

«Експлуатація» слово французького походження, від фр. exploitation «експлуатація, визиск (1834, Бланк); використання, захоплення» пов'язане з exploiter «експлуатувати, визискувати (XIX ст., Прудон); використовувати, працювати.[5] Слід звернути увагу на значення поняття «експлуатація дітей» під яким розуміється кримінальне правопорушення, ознаки якого закріплені в ст.150 розділу III Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи».

Відповідно до примітки до ст. 149 КК України «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини» під поняттям експлуатації людини слід розуміти всі форми сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, примусову працю або примусове надання послуг, рабство або звичай, подібні до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, примусову

вагітність, втягнення у протиправну діяльність, використання у збройних конфліктах тощо.

Експлуатацією дитини, відповідно до ч. 1 ст. 150 КК України, визнається використання добровільної праці дитини, яка не досягла віку, з якого законодавством дозволяється працевлаштування. Тобто цією статтею зазначено відповідальність лише за трудову експлуатацію. Відповідальність за інші види експлуатації дитини передбачено іншими кримінально-правовими нормами, які розповсюджуються на посягання, вчинені як щодо дорослих, так і щодо дітей (ст. 142, 143, 149, 301, 303 КК України), у яких вчинення кримінального правопорушення щодо дитини визначається у якості кваліфікуючої обставини [1, с. 166].

На думку М.І. Хавронюка та М.І. Мельника під поняттям «експлуатація дитини» слід розуміти привласнення не будь-яких матеріальних результатів (продуктів) її праці (доходу у вигляді матеріальних благ), а лише прибутку як різниці між доходами і виробничими витратами. Але, якщо особа не несе виробничих витрат у зв'язку з використанням праці дитини, отримані нею доходи і є фактичним прибутком [2, с. 354]. Тобто тут чітко мова йде про використання дитячої праці у сфері трудових відносин. Згідно з цим тлумаченням поняття експлуатація включає в себе тільки «трудова експлуатація», у свою чергу втягнення малолітньої чи неповнолітньої особи в заняття проституцією або примушування її до зайняття проституцією відносять до ст. 303 КК України «Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією».

Оскільки трудова експлуатація є тільки різновидом експлуатації в загальному, тому більш зваженим можна вважати визначення О.В. Паньчук, яка вважає, що експлуатація дітей – це передбачене КК суспільно небезпечне, винне діяння щодо неповнолітньої особи, пов'язане з використанням її праці для досягнення матеріальної користі або задоволення інших потреб із застосуванням фізичного або психічного насильства, обману або зловживання довірою, чи використанням безпорадного стану, обумовленого малоліттям [3, с. 5].

Уперше на це кримінальне правопорушення звернули увагу в Конвенції ООН про права дитини, яка проголосила право на захист кожної дитини як від економічної, так і від сексуальної експлуатації. Окрім цього, відповідно до ст. 21 Закону України «Про охорону дитинства», а також ст. 3 Конвенції «Про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці», які надають чіткий перелік найгірших форм дитячої праці, до яких відносять: усі форми рабства або практика, подібна до рабства, зокрема, продаж дітей та торгівля ними, боргова залежність, а також примусова чи обов'язкова праця, включаючи примусове чи обов'язкове вербування дітей для використання їх у збройних конфліктах; використання, вербування або пропонування дитини для зайняття проституцією, виробництва порнографічної продукції чи порнографічних вистав; використання,

вербування або пропонування дитини для незаконної діяльності; робота, яка за своїм характером чи умовами, в яких вона виконується, може завдати шкоди фізичному або психічному здоров'ю дитини[4].

Серед зазначених форм, на нашу думку, особливо слід виокремити сексуальну експлуатацію, адже її коріння зачіпають багато аспектів дитячого життя. Міжнародний правозахисний центр «ЛА Страда-Україна» звертає увагу на таку форму сексуальної експлуатації, як комерційна сексуальна експлуатація, що включає в себе ряд видів експлуатації, а саме: 1) сексуальну експлуатацію дітей у туризмі; 2) сексуальну експлуатацію дітей у проституції; 3) сексуальну експлуатацію дітей у порнографії [5, с. 45].

М.І. Мельник та М.І. Хавронюк зазначають, що сексуальна експлуатація – це вид експлуатації праці особи у сфері проституції, під якою слід розуміти надання сексуальних послуг за гроші чи іншу матеріальну винагороду, або у суміжних сферах (у сфері розпутних дій з дітьми, надання разових сексуальних послуг ув'язненим та іншим особам, співжиття з метою отримання сексуального задоволення тощо), незалежно від того, чи криміналізований у тій чи іншій країні або її окремих місцевостях цей вид діяння.

Відтак, можна дійти висновку, що під поняттям експлуатації в контексті ст. 150 КК України, слід розуміти не тільки привласнення прибутку неповнолітнього або малолітнього, як різниці між доходами і виробничими витратами у сфері праці. Беручи до уваги думку та проаналізовані дефініції «експлуатація», «експлуатація дітей» провідних вчених, а також звертаючи увагу на зміст та окремі статті Конвенції ООН «Про права дитини», Конвенції «Про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці», Закону України «Про охорону дитинства», на нашу думку, під загальним поняттям експлуатації дитини слід розуміти, окрім згаданого вище, ще й всі форми сексуальної експлуатації та дитячої праці а саме: використання в порнобізнесі, примусову працю або примусове надання послуг, рабство або звичай, подібні до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, примусову вагітність, втягнення у протиправну діяльність, використання у збройних конфліктах, а також роботу, яка за своїм характером чи умовами, в яких вона виконується, може завдати шкоди фізичному або психічному здоров'ю дитини.

Література:

1. Калмиков Д.О. Експлуатація дітей, що спричинила істотну шкоду здоров'ю дитини. *Форум права*. 2010. № 3. С. 163-171.

2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / Під ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. К. : «Каннон» – «А.С.К.», 2001. 1104 с.
3. Паньчук О.В. Кримінологічна характеристика експлуатації дітей: автореф. дис. канд.юрид. наук. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. 20 с.
4. Конвенція ООН «Про права дитини» (Конвенція ратифікована Постановою ВР №789-ХІІ від 27.02.1991 р.). URL: www.zakon.rada.gov.ua.
5. Сексуальна експлуатація дітей в Україні: стан та заходи з протидії / Н.П. Бочкур, Л.Г. Ковальчук, І.Є. Конченкова та ін.; заг. ред. К.Б. Левченко, Л.Г. Ковальчук. Х. : Права людини, 2014. 64 с.

ІНДИВІДУАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ

Марчук В. Т.

кандидат юридичних наук,

Голова Чернівецького апеляційного суду

м. Чернівці, Україна

Вивчення застосування персоналом місць несвободи індивідуально-профілактичних заходів запобігання вчинення серед засуджених нових кримінальних правопорушень показало складний шлях розв'язання даної проблеми, а тому він потребує глибокого вивчення й розроблення відповідних науково обґрунтованих методичних рекомендацій теоретичного та практичного характеру.

Незначна кількість вчинених в місцях несвободи кримінальних правопорушень порівнюючи з іншими кримінальними правопорушеннями вчиненими на свободі, не має відвертати увагу від запобігання їм, що пояснюється конституційно визнаною цінністю об'єкта злочинного посягання – життя та здоров'я особи.

Виходячи з аналізу сучасних наукових джерел та аналітичної інформації Міністерства юстиції України, рівень злочинності в місцях несвободи, а також ефективність заходів щодо їх профілактики виступають критеріями ефективності функціонування пенітенціарної системи України.

Запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються засудженими в місцях несвободи припускає особливу увагу до реалізації заходів індивідуально-профілактичного впливу на засуджених, які мають